

2.1. POJĘCIE FUNKCJI

Definicja funkcji

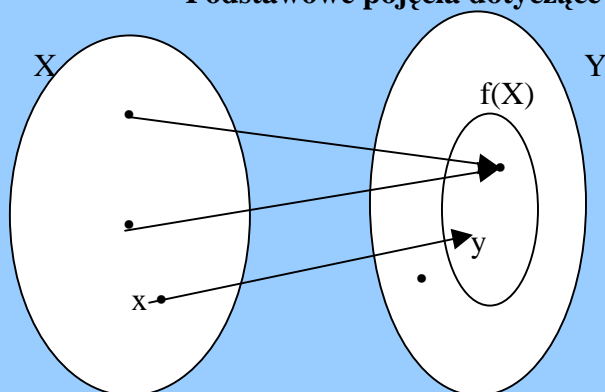
Funkcję f ze zbioru X w zbiór Y nazywamy przyporządkowanie, które każdemu elementowi $x \in X$ przyporządkowuje dokładnie jeden element $y \in Y$.

$f : X \rightarrow Y$ - odwzorowanie zbioru X w zbiór Y

Najczęściej stosowane sposoby określania funkcji to:

- opis słowny
- tabelka
- zbiór par uporządkowanych
- graf
- wzór
- wykres

Podstawowe pojęcia dotyczące funkcji

x – argument funkcji f

$y = f(x)$ – wartość funkcji f dla argumentu x

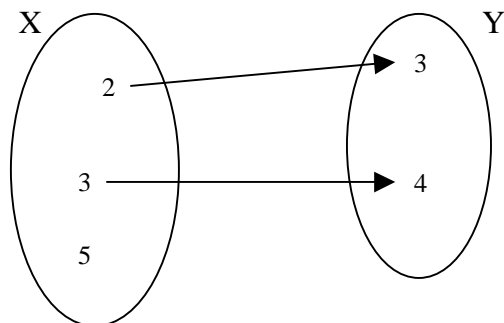
X – zbiór argumentów funkcji f (dziedzina funkcji f - oznaczenie D)

Y – przeciwdziedzina funkcji f

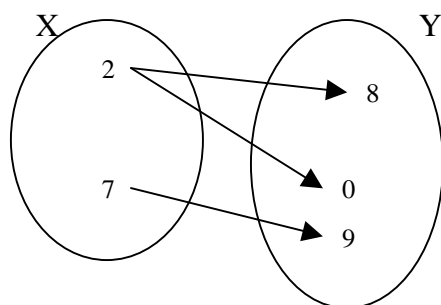
$f(X)$ – zbiór wartości funkcji f

Przykład 2.1.1. Który graf przedstawia funkcję ? Dla funkcji podaj jej dziedzinę i zbiór wartości.

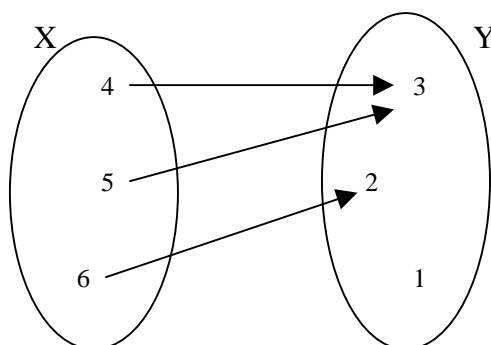
a)

b)

c)

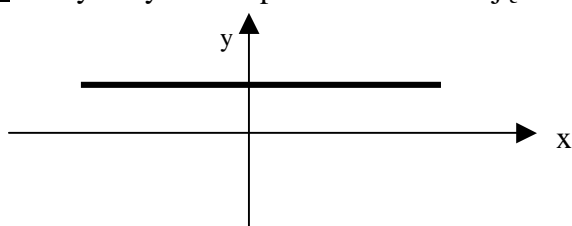
Rozwiązanie	Komentarz
<p>Odp. Tylko graf z podpunktu c) jest funkcją.</p> <p>Dziedzina : $D : x \in \{4,5,6\}$ Zbiór wartości: $y \in \{2,3\}$</p>	<p>Graf z podpunktu a) nie jest funkcją , bo 5 nie jest przyporządkowany żaden element.</p> <p>Graf z podpunktu b) nie jest funkcją , bo 2 są przyporządkowane dwa elementy 8 i 0.</p> <p>W grafie z podpunktu c) każdemu elementowi ze zbioru X jest przyporządkowany dokładnie jeden element ze zbioru Y: $4 \rightarrow 3$ $5 \rightarrow 3$ $6 \rightarrow 2$ zatem ten graf opisuje funkcję.</p> <p>Do dziedziny należą wszystkie elementy zbioru X. Do zbioru wartości należą wszystkie elementy zbioru Y, które mają przyporządkowanie.</p>

Wykres funkcji

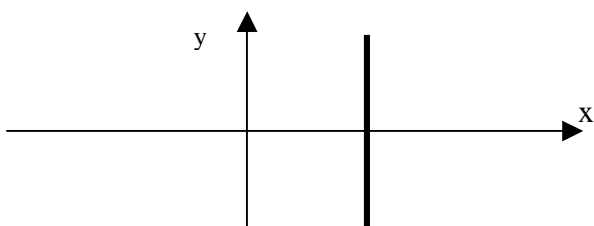
- a) **Wykresem funkcji** $f : X \rightarrow Y$ jest zbiór punktów płaszczyzny o współrzędnych $(x, f(x)); x \in X$
- b) Żadna prosta pionowa nie może przecinać wykresu funkcji w więcej niż jednym punkcie.

Przykład 2.1.2. Który z wykresów przedstawia funkcję?

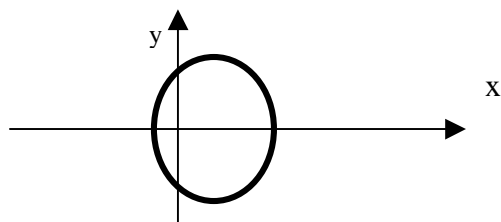
a)

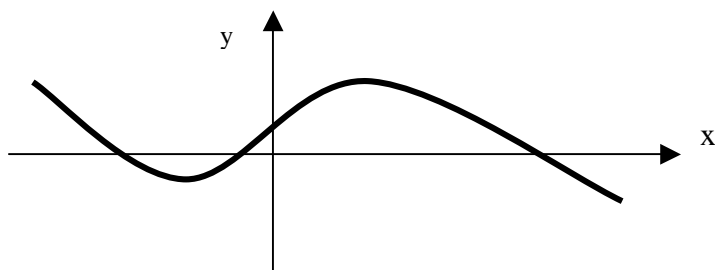
b)

c)

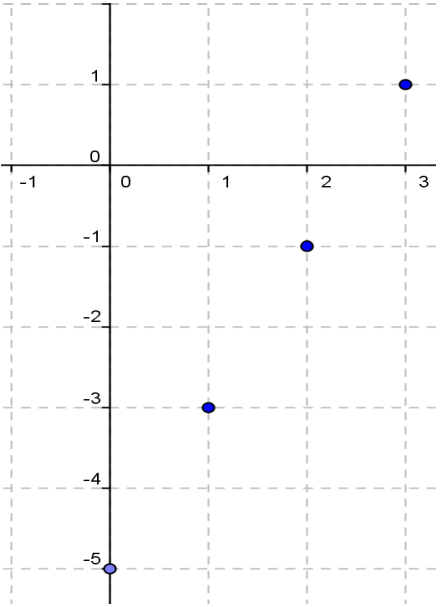
d)

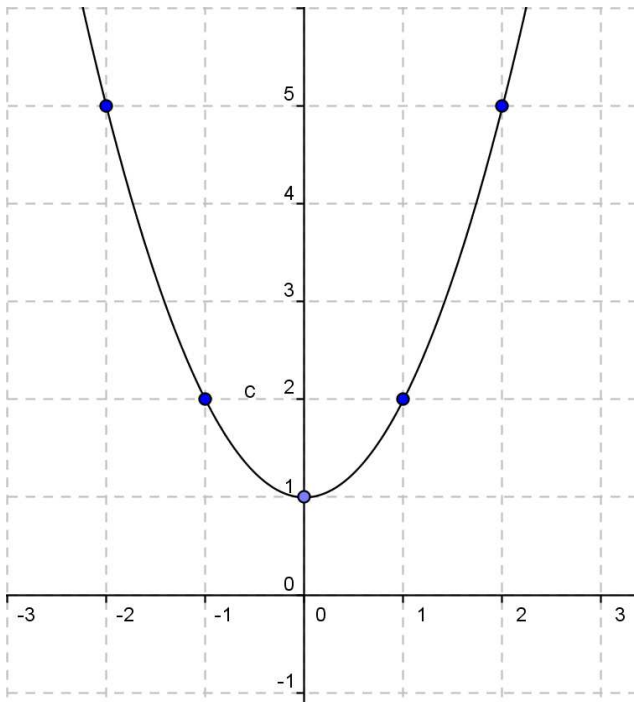
Rozwiązanie	Komentarz
<p>Odp. Rysunki z podpunktów a) i d) przedstawiają wykresy funkcji.</p>	<p>Do wykazania, który wykres jest wykresem funkcji wykorzystujemy stwierdzenie: Żadna prosta pionowa nie może przecinać wykresu funkcji w więcej niż jednym punkcie.</p> <p>Dla rysunku z podpunktu b) prosta pionowa pokrywająca się z wykresem, ma z nim nieskończenie wiele punktów wspólnych.</p> <p>Dla rysunku z podpunktu c) prosta pionowa przecina wykres w dwóch punktach.</p>

Przykład 2.1.3. Narysuj wykres funkcji podanej wzorem. Z wykresu odczytaj dziedzinę i zbiór wartości.

a) $y = 2x - 5 \quad x \in \{0,1,2,3\}$

Rozwiązanie	Komentarz										
<table border="1" style="margin-bottom: 10px;"> <tr> <td style="text-align: center;">x</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">y</td> <td style="text-align: center;">-5</td> <td style="text-align: center;">-3</td> <td style="text-align: center;">-1</td> <td style="text-align: center;">1</td> </tr> </table> <p> $y = 2 \cdot 0 - 5 = -5$ $y = 2 \cdot 1 - 5 = -3$ $y = 2 \cdot 2 - 5 = -1$ $y = 2 \cdot 3 - 5 = 1$ </p>	x	0	1	2	3	y	-5	-3	-1	1	<p>Funkcję przedstawiamy przy pomocy tabelki. Wartości funkcji y obliczamy wstawiając kolejne argumenty x do wzoru funkcji.</p>
x	0	1	2	3							
y	-5	-3	-1	1							
	<p>Wyznaczone punkty z tabelki zaznaczamy w układzie współrzędnym.</p>										
<p>Dziedzina: $D : x \in \{0,1,2,3\}$ Zbiór wartości: $y \in \{-5,-3,-1,1\}$</p>	<p>Z wykresu odczytujemy dziedzinę i zbiór wartości.</p>										

b) $y = x^2 + 1$

Rozwiązanie						Komentarz												
<table border="1"> <tr> <td>x</td> <td>-2</td> <td>-1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>y</td> <td>5</td> <td>2</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>5</td> </tr> </table> <p> $y = (-2)^2 + 1 = 5$ $y = (-1)^2 + 1 = 2$ $y = 0^2 + 1 = 1$ $y = 1^2 + 1 = 2$ $y = 2^2 + 1 = 5$ </p>						x	-2	-1	0	1	2	y	5	2	1	2	5	<p>Funkcję przedstawiamy przy pomocy tabelki częściowej. Za argumenty x obieramy dowolne liczby dla których możemy obliczyć wartości y.</p> <p>Wartości funkcji y obliczamy wstawiając kolejne argumenty x do wzoru funkcji.</p>
x	-2	-1	0	1	2													
y	5	2	1	2	5													
						<p>Wyznaczone punkty z tabelki zaznaczamy w układzie współrzędnych.</p> <p>Łącząc punkty otrzymujemy wykres funkcji.</p>												
<p>Dziedzina: $D : x \in R$ Zbiór wartości: $y \in \langle 1, +\infty \rangle$</p>						<p>Z wykresu odczytujemy dziedzinę i zbiór wartości.</p>												

$$c) y = \begin{cases} x-1 & \dots x \in (-\infty, -1) \\ 2x & \dots x \in \langle -1, 2 \rangle \\ 1 & \dots x \in (2, 5) \end{cases}$$

Rozwiązanie	Komentarz																												
<table border="1" style="margin-bottom: 10px;"> <tr><td>$x \in (-\infty, -1)$</td><td>-3</td><td>-2</td><td>-1</td></tr> <tr><td>$y = x - 1$</td><td>-4</td><td>-3</td><td>-2</td></tr> </table> <table border="1" style="margin-bottom: 10px;"> <tr><td>$x \in (-1, 2)$</td><td>-1</td><td>0</td><td>1</td><td>2</td></tr> <tr><td>$y = 2x$</td><td>-2</td><td>0</td><td>2</td><td>4</td></tr> </table> <table border="1"> <tr><td>$x \in (2, 5)$</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>$y = 1$</td><td>1</td><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </table>	$x \in (-\infty, -1)$	-3	-2	-1	$y = x - 1$	-4	-3	-2	$x \in (-1, 2)$	-1	0	1	2	$y = 2x$	-2	0	2	4	$x \in (2, 5)$	2	3	4	5	$y = 1$	1	1	1	1	<p>Funkcja jest określona trzema wzorami. Dla każdego wzoru sporządzamy tabelkę częściową.</p> <p>Za argumenty x wybieramy dowolne liczby z odpowiedniego przedziału. Końce przedziału muszą znaleźć się w tabelce.</p> <p>Wartości funkcji y obliczamy wstawiając kolejne argumenty x do wzoru funkcji.</p>
$x \in (-\infty, -1)$	-3	-2	-1																										
$y = x - 1$	-4	-3	-2																										
$x \in (-1, 2)$	-1	0	1	2																									
$y = 2x$	-2	0	2	4																									
$x \in (2, 5)$	2	3	4	5																									
$y = 1$	1	1	1	1																									
	<p>Wyznaczone punkty z tabelki zaznaczamy w układzie współrzędnych.</p> <p>Łącząc punkty otrzymujemy wykres funkcji. Musimy pamiętać, aby odpowiednio zaznaczyć końce wykresu.</p>																												
<p>Dziedzina: $D : x \in (-\infty, 5)$</p> <p>Zbiór wartości: $y \in (-\infty, 4)$</p>	<p>Z wykresu odczytujemy dziedzinę i zbiór wartości.</p>																												

Przykład 2.1.4. Funkcja podana jest wzorem $f(x) = x^2 + 2x - 3$. Oblicz $f(-1)$, $f(0)$, $f(a+1)$

Rozwiązanie	Komentarz
$f(-1) = (-1)^2 + 2 \cdot (-1) - 3 = 1 - 2 - 3 = -4$	<p>Wartość funkcji dla argumentu $-1 : f(-1)$ obliczamy wstawiając do wzoru funkcji za x, -1.</p>
$f(0) = 0^2 + 2 \cdot 0 - 3 = -3$	<p>Wartość funkcji dla argumentu $0 : f(0)$ obliczamy wstawiając do wzoru funkcji za x, 0.</p>
$\begin{aligned} f(a+1) &= (a+1)^2 + 2(a+1) - 3 = \\ &= a^2 + 2 \cdot a \cdot 1 + 1^2 + 2a + 2 - 3 = \\ &= a^2 + 2a + 1 + 2a + 2 - 3 = \\ &= a^2 + 4a \end{aligned}$	<p>Wartość funkcji dla argumentu $a+1 : f(a+1)$ obliczamy wstawiając do wzoru funkcji za x, $a+1$.</p> <p>Wykonując działanie $(a+1)^2$ stosujemy wzór skróconego mnożenia</p> $(a+b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$

Przykład 2.1.5. Sprawdź, który z punktów $A = (-1,0)$, $B = (0,3)$, $C = (1,-1)$ należy do wykresu

funkcji $y = \frac{x+1}{2x}$.

Rozwiązanie	Komentarz
$0 = \frac{-1+1}{2 \cdot (-1)}$ $0 = \frac{0}{-2}$ $0 = 0$ <p>Odp. Punkt A należy do wykresu funkcji.</p>	<p>Sprawdzając, czy punkt $A = (-1,0)$ należy do wykresu danej funkcji, podstawiamy jego współrzędne do wzoru tej funkcji :</p> $x = -1, y = 0$ <p>Po obliczeniach otrzymujemy tożsamość.</p>
$3 = \frac{0+1}{2 \cdot 0}$ $3 = \frac{1}{0}$ <p>Odp. Punkt B nie należy do wykresu funkcji.</p>	<p>Sprawdzając, czy punkt $B = (0,3)$ należy do wykresu danej funkcji, podstawiamy jego współrzędne do wzoru tej funkcji : $x = 0, y = 3$</p> <p>Po obliczeniach otrzymujemy z prawej strony równości wyrażenie sprzeczne : $\frac{1}{0}$.</p> <p>Dla 0 funkcja nie ma wartości.</p>
$-1 = \frac{1+1}{2 \cdot 1}$ $-1 = \frac{2}{2}$ $-1 = 1$ <p>Odp. Punkt C nie należy do wykresu funkcji.</p>	<p>Sprawdzając, czy punkt $C = (1,-1)$ należy do wykresu danej funkcji, podstawiamy jego współrzędne do wzoru tej funkcji :</p> $x = 1, y = -1$ <p>Po obliczeniach otrzymujemy sprzeczność.</p>

ĆWICZENIA

Ćwiczenie 2.1.1. (2pkt.) Która tabelka przedstawia funkcję? Dla funkcji podaj jej dziedzinę i zbiór wartości.

a)

x	3	3	4	5
y	1	2	3	4

b)

x	2	3	4	5
y	4	2	3	4

c)

x	2	3	4	5
y	-	2	3	4

schemat oceniania

Numer odpowiedzi	Odpowiedź	Liczba punktów
1	Podanie które tabelki są funkcjami z uzasadnieniem.	1
2	Dla funkcji podanie dziedziny i zbioru wartości.	1

Ćwiczenie 2.1.2. (2pkt.) Funkcja jest określona za pomocą zbioru par

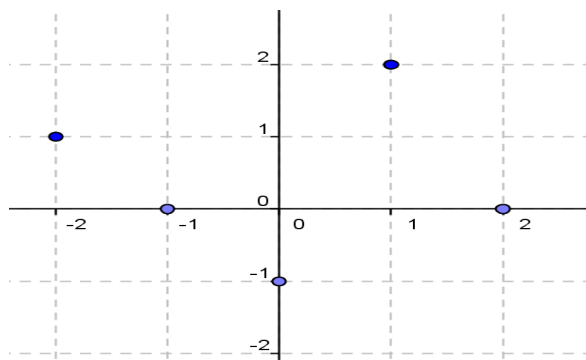
$$F = \{(x, y) : x \in N \wedge y \in N \wedge -3 \leq x \leq 3 \wedge y = x^2\}$$

Przedstaw ją za pomocą tabelki i podaj jej dziedzinę i zbiór wartości:

schemat oceniania

Numer odpowiedzi	Odpowiedź	Liczba punktów
1	Podanie tabelki.	1
2	Podanie dziedziny i zbioru wartości.	1

Ćwiczenie 2.1.3. (1pkt.) Funkcję opisaną wykresem, przedstaw za pomocą tabelki:

schemat oceniania

Numer odpowiedzi	Odpowiedź	Liczba punktów
1	Podanie tabelki.	1

Ćwiczenie 2.1.4. (4pkt.) Narysuj wykres funkcji podanej wzorem $y = \begin{cases} 6 \dots \dots \dots x \leq -3 \\ -2 \dots \dots -3 < x \leq 1. \\ x + 1 \dots \dots x > 1 \end{cases}$

Z wykresu odczytaj dziedzinę i zbiór wartości.

schemat oceniania

Numer odpowiedzi	Odpowiedź	Liczba punktów
1	Podanie tabelek, za pomocą których zostanie narysowany wykres funkcji.	1
2	Narysowanie wykresu funkcji.	1
3	Podanie dziedziny funkcji.	1
4	Podanie zbioru wartości funkcji.	1

Ćwiczenie 2.1.5. (3pkt.) Funkcja podana jest wzorem $f(x) = -x^2 + x$.

Oblicz wartości funkcji dla argumentów: $-1, 2, a + 2$

schemat oceniania

Numer odpowiedzi	Odpowiedź	Liczba punktów
1	Podanie wartości funkcji dla argumentu -1 .	1
2	Podanie wartości funkcji dla argumentu 2	1
3	Podanie wartości funkcji dla argumentu $a + 2$	1